

**ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЙ
ДИРЕКТИВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ СТРАТЕГІЇ СУДДІ
В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ**

О.О. Кобзева (Харків)

Статтю присвячено аналізу специфіки реалізації директивної мовленнєвої стратегії, використовуваної суддею в американському судовому засіданні. Вивчення автентичних скриптів таких засідань дозволило виокремити ті висловлення судді, метою яких є спонукання до невербальної дії, та визначити тактику директивної мовленнєвої стратегії як спонукальну. З'ясування особливостей тактичних засобів засвідчило наявність у межах цієї тактики двох прийомів – жорсткого та нежорсткого спонукання, з характерним для кожного набором мовних і мовленнєвих засобів. Результати дослідження засвідчили, що до особливостей мовлення судді належить використання прийому жорсткого спонукання, що узгоджується з рольовими правами цього учасника, але виходить за межі загальної лінгвокультурної норми.

Ключові слова: американський судовий дискурс, жорстке/нежорстке спонукання, засіб, прийом, стратегія, суддя, тактика.

Кобзева Е.А. Приемы и средства реализации директивной речевой стратегии судьи в американском судебном заседании. Статья посвящена анализу специфики реализации директивной речевой стратегии, используемой судьей в американском судебном заседании. Изучение аутентичных скриптов таких заседаний позволило выделить те высказывания судьи, целью которых является побуждение к невербальному действию, и определить тактику директивной речевой стратегии как побудительную. Выявление особенностей тактических средств засвидетельствовало наличие в пределах этой тактики двух приемов: жесткого и нежесткого побуждения, с характерным для каждого набором языковых и речевых средств. Результаты исследования засвидетельствовали, что к особенностям речи судьи принадлежит использование приема жесткого побуждения, которое согласовывается с ролевыми правами этого участника, но выходит за пределы общей лингвокультурной нормы.

Ключевые слова: американский судебный дискурс, жесткое и нежесткое побуждение, прием, способ, стратегия, судья, тактика.

Kobzeva O.O. Judge's Directive Speech Strategy Methods and Means in American Trial. The article deals with the specific features in realization of directive speech strategy used by judge during the trial in American court. This study of authentic scripts of sittings gave the opportunity to single out those utterances of judge, the aim of which is inducement to the un verbal action and to define the tactic of directive speech strategy as urging. The study into the nature of tactic means testified a presence of two tactical methods within this tactic: strict and soft inducement. Research results have shown that the usage of strict inducement means in related to the of judge's speech activity corresponds to his role rights, but lies beyond the scope of general of language cultural norm.

Key words: American courtroom discourse, judge, means, strategy, strict and soft inducement, tactics.

До актуальних дискурсологічних проблем належать, з одного боку, дослідження особистостей спілкування у правовій сфері, а з іншого боку, розвідки у царині стратегічного аспекту розумово-комунікативної взаємодії індивідів. На перетині цих важливих напрямів дискурсологічного аналізу

постає завдання виявлення та вивчення стратегій і тактик юридичного, зокрема, судового дискурсу, яке вирішується у низці сучасних праць на матеріалі різних мов [1; 11]. Але вивчення досвіду цих студій разом із аналізом юридичної наукової літератури демонструє певне протиріччя: хоча голову-

ючу роль у судовому засіданні має суддя [3; 7], мовознавчі дослідження акцентують стратегії та тактики інших учасників, а саме: адвокатів і прокурорів. Намагання усунути це протиріччя й доповнити досить фрагментарний аналіз вербалізованої розумово-комунікативної діяльності судді під час судового засідання, у нашому дослідженні визначило поставлену мету – аналіз стратегій та тактик судді в американському судовому дискурсі.

Дослідження проводиться на автентичному матеріалі – скриптах реальних судових засідань, розміщених на спеціальних сайтах або сайтах окремих судів (див. докладніше [4]).

Систематизація теоретичного досвіду дозволила визначити глобальну та локальні стратегії судді [5]. До останніх, згідно наших даних, належить стратегія розпорядження.

Виходячи з того, що суддя керує як власне судовим процесом, так і процесом комунікації як його втіленням, мовленнєві стратегії локальної стратегії розпорядження вважаємо за доцільне розподілити на комунікативну, спрямовану на організацію власне судового процесу, та метакомунікативну, зорієнтовану на організацію комунікації в його межах. Оскільки суддя забезпечує важливе керівництво в стимулюванні перебігу судового процесу, комунікативна мовленнєва стратегія кореспондує з розпорядженням, тому в межах мовленнєвої стратегії ЛСР наявні *комунікативна (директивна) та метакомунікативна мовленнєві стратегії*. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що кожна з них реалізується низкою тактик або ж однією тактикою.

Комунікативна (директивна) мовленнєва стратегія репрезентована лише однією тактикою, а саме тактикою спонукання. Ця тактика, спрямована на спонукання адресата до виконання певної дії, реалізується *прийомами жорсткого та нежорсткого спонукання*.

Приєм жорсткого спонукання, пряме та категоричне волевиявлення адресанта до дії, яку має виконати адресат, передбачає використання прямих директивів такого прагмасемантичного типу як наказ, який передбачає обов'язковість виконання дії, до якої спонукають слухача, тобто в останнього немає вибору – здійснювати дію чи ні. Отже накази вживаються в певних комунікативних ситуаціях, зокрема, відповідно до посадових повно-

важень, суддя має право висловлювати накази в процесі судового засідання.

Засобами наказу як *прийому жорсткого спонукання* виступають *прості спонукальні речення, розповідні речення*, до складу яких входять дієслова із семантикою спонукання та модальні дієслова у стверджувальній (заперечній) формі; *складні (складносурядні та складнопідрядні) речення з різними видами зв'язку, номінативні та неповні речення*.

Розглянемо послідовно усі ці засоби, зареєстровані в нашому дослідницькому корпусі:

- *прості спонукальні речення* дієсловом у стверджувальній формі (приклад 1) або у заперечній формі (приклад 2):

(1) “*Call your next witness.*” (Case № 6:01-cr-134-Orl-31DAB, p. 10/644);

(2) “*And don't go slowly for the benefit of only the court*” (Case № 11 CV 1279, p. 26).

- *прості спонукальні речення* мають непоширену (приклад 3) або поширену структуру (приклад 4):

(3) “*Counsel, reiterate it!*” (Case № 04-CV-1067-REB-CBS);

(4) “*Further business by the defense, Mr. Wesoky*” . (Case № 04-CV-1068-REB-CBS).

- *прості розповідні речення* з дієсловами спонукальної семантики і модальними дієсловами (у заперечній формі), наприклад:

(5) “*We will go forward with it momentarily, but in the intervals I would urge that you at least consider what I've said*” (Case № 98-055911, p. 17);

- *to be supposed*, це дієслово дозволяє уникати вживання лексем з більш сильним значенням облігаторності:

(6) “*You are supposed to do it.*” (Case № 04-CV-1067, p. 26871, c. 148);

Представляючи дію, до якої суддя спонукає іншого учасника судового засідання, не як свою особисту вимогу, а як загальноприйнятну норму, суддя тим самим знижує директивність свого висловлювання. Подібна імперсоналізація є одним із найважливіших тактичних прийомів у процесі судової комунікації.

Серед *модальних дієслів* у заперечній формі, які виражають жорстке спонукання, найбільш вжи-

ваними виявились такі:

- *may not*;
- (7) “*You may not discuss this case, this trial, these claims, these parties with anyone, period.*” (Case № 04 Civ. 9194, 11.05 с. 64);
- *must not*;
- (8) “*You must follow the law...*” (Case № CR 10-223, p. 69).
  - складні (складносурядні та складноід-рядні) речення з різними видами зв’язку, що містять спонукальні елементи, наприклад:
- (9) “*Mr. Brennan, don’t tell the court what you were told, otherwise I react to the objection first before you proceed.*” (Case № 98 Cr. 1023, p. 46).
  - *безполучникові складносурядні речення:*
- (10) “*I urge the parties to do that, because I believe both counsel are expert in this area and certainly far more expert than I.*” (Case № 98-055911, p. 17);
- (11) “*Speak into the mike so everybody can hear you.*” (Case № 6:01-cr-134-Orl-31DAB, p. 5/639).
- (12) “*This is not a deposition, this is a trial in Federal Court, stop it. Do you understand?*” (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 75 /762).

У межах прийому *жорсткого спонування* засоби наказу також подані *нестандартними* синтаксичними структурами, а саме: *номінативними реченнями та неповними реченнями*. Розглянемо послідовно вживання цих структур як засобів прийому жорсткого спонування

- *номінативні речення;*

У лінгвістичних розвідках встановлено, що директивна функція є характерною для називних або номінативних речень англійської мови, де експліцитного вираження дістає: 1) агент дії; 2) (номіналізована) дія; 3) об’єкт дії; 4) локатив дії; 5) інструмент дії; 6) умовний сигнал до дії, з яких найбільш частотними в межах директивної тактики є об’єкт дії, як у прикладі (13), або умовний сигнал до дії, як у прикладі (14):

- (13) “*Government’s first witness.*” (Case No. 05-CR-162, p. 20);
- (14) “*Cross examination.*” (Case No. 05-CR-162, p. 46);
  - *неповні речення*. Ці синтаксичні структури є еліптичними, оскільки являють собою неповну

форму стандартного спонукального речення, наприклад:

- (15) “*Anything from the defense, Mrs. Kuchler? MS. KUCHLER: Yes, Judge..*” (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 55 / 742).

Нежорстке спонування як прийом директивної тактики кореспондує з менш категоричним та/або непрямим волевиявленням. Цей прийом має ширший потенціал вербального втілення та спирається на реалізацію двох груп засобів, а саме: (1) *наказу, що містить маркери мітигації*, (2) *інших спонукальних висловлень* (прохань, пропозицій тощо).

Розглянемо детальніше ці групи засобів, зареєстрованих у корпусі ілюстративного матеріалу:

- *висловлення наказу, що містять маркери мітигації;*

Визначаючи мітигацію як пониження інтенсивності іллокутивної сили висловлювання, що зумовлене певними соціальними параметрами мовленнєвого контакту: нормами і правилами, що врегульовують мовленнєву поведінку комунікантів, забезпечуючи при цьому успішність та ефективність реалізації інтенцій у спілкуванні [6], автори чисельних досліджень описують її маркери [8; 9; 12 та ін.]. Пом’якшення (mitigation) є найважливішим засобом взаємодії в процесі комунікації (‘basic interactive dimension’ of spoken language’) [10, с. 25]. Аналіз засобів мітигації у мовленні судді з метою пом’якшення спонування засвідчив, що вони охоплюють дві групи.

До *першої* групи належать одиниці, орієнтовані на мовця (*I think / I suppose / I am wondering*), мінімізатори (*just a second, a spot, a little, a bit*), маркери ввічливості (*please, kindly, thank you*), лексичні заповнювачі пауз (*well, now well, so*), модальні модифікатори із значенням сумніву, жалю (*I’m afraid, maybe, perhaps, probably*); до *другої* групи – спонування у формі питального речення з прямим порядком слів та інверсивного питального з модальними дієсловами (окрім *must*), кінцеві формативи, використовувані для підтвердження згоди співрозмовника і взаєморозуміння (*right, will you, would you*) або одиниці, орієнтовані на слухача (*Do you think / Would you mind*), використання минулого або майбутнього часу замість теперішнього, використання пасивного ста-

ну, питальні речення фразеологізованої структури (Why don't+ Pr+ Inf; Why not +Inf; What do/would/you say+ Pr/N+ V...) [2].

Розглянемо усі ці маркери детальніше:

- *лексико-синтаксичні модифікатори* (*I think / I suppose / I guess / I believe* та ін.) служать важливим засобом зниження прямолінійності висловлювання, з їх допомогою суддя суб'єктивує свою думку і оцінку. Найбільш поширеними у мовленні судді є вирази з дієсловом *think*, наприклад: (16) "*I think what we have to do at this point is assess.*" (Case № CR 10-223, p. 50).

- *мінімізатори* (*little, a little, a bit, small*) зменшують «ціну» послуги або скоєної на користь мовця дії, зменшують «загрозу» і таким чином знижують ступінь впливу на адресата. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує поодинокі випадки використання мінімізаторів. Так, наприклад:

(17) "*And then I need you to just slow down a little bit and give him a chance to finish his question before you start your answer.*" (Case № CR 10-223, p. 167).

- *маркери ввічливості*, наявні тоді, коли адресант все ж таки використовує імператив, але він пом'якшується модифікаторами одним чи декількома, наприклад:

(18) "*Please be seated.*" (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 3 / 690).

(19) "*Go ahead, please.*" (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 37 / 724).

(20) "...*please do so. And it appears that you are. Thank you.*" (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 52 / 739).

Важливо відзначити, що *please* в англійській мові не вважається ефективним модифікатором імперативу. Ефект пом'якшення спонування досягається тільки в комбінації *please* з іншими засобами (у питальних речень в поєднанні з *could* або *would*); вживання на початку пропозиції слова *please* посилює прохання [6, с. 118], що характерне й для мовлення судді, наприклад:

(21) "*Ladies and gentlemen, please be patient with us. We shall not be long.*" (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 37 / 724).

- *модальні модифікатори із значенням сумніву, жалю*. Серед модальних модифікаторів виділяється також група одиниць із значенням сум-

ніву, імовірності, жалю: *I'm afraid, maybe, perhaps, probably, possibly*. Їх вживання у висловленнях, що спонукають до дії, вносить частку сумніву в можливість (у проханні) або необхідності (в пораді) реалізації спонукальної дії. Наведемо приклади використання модальних модифікаторів у суддівському мовленні:

(22) "*I doubt you can*" (Case № 11 Civ. 1279 (ALC, p. 19);

- *спонування у формі питального речення з прямим порядком слів та інверсивного питального з модальними дієсловами* (окрім *must*),

Для цього використовуються різні мовні засоби: оформлення директиву у вигляді питання, що надає висловлюванню опосередкованості та опціональності, використання модальних дієслів зі значенням можливості і наміри (*can/will*), використання модальних дієслів в умовному способі (*could/would*), апелювання до бажання адресата проявляється також у моделях *would you like/would you mind*:

(23) "*Would you like to have your pro hac withdrawn or would you like to learn the rules*" (Case № 11 Civ. 1279 (ALC), p. 22).

Маркери модальності можуть виконувати як функцію пом'якшення (*downgraders*), так і посилення (*upgraders*), але цілком очевидно, що лише перші виконують роль мітигаторів, наприклад:

(24) "*Would you simply show the jury back into the courtroom, please?*" (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 154 / 841).

У цьому прикладі простежуємо використання двох модифікаторів пом'якшення (модифікатор, що спрямований на іншого учасника судового процесу (*would*) і маркер ввічливості (*please*).

- *кінцеві формативи*, використовувані для підтвердження згоди співрозмовника і взаєморозуміння. (*will you, would you, could you, right, all right, OK*).

(25) "*THE COURT: Okay. Thank you, sir.*" (Case № 05-CV-00429, p. 23).

- *майбутній час дієслова замість теперішнього*, використовуваний як засіб пом'якшення прохання:

(26) "*Here is what you are going to do. You are going to read them at defense counsel's office. No notes can be taken. You will print out what*

you want to print out page by page only for who you are entitled to the information on...” (Case № 11 Civ. 1279 (ALC), p. 16).

- пасивний стан дієслова дозволяє представити дію не як порушення правил, вчинене адресатом, а як положення, в якому він з якихось причин опинився у висловлюваннях типу “*It has to be moved / It should be done*” пасивний стан дозволяє представити очікувану від адресата дію не як його обов’язок, а як загальноприйняте правило, подати спонукання не як дію, яку повинен здійснити адресат, а як таку, що буде здійснена незалежно від нього, наприклад:

(27) “*Ladies and gentlemen, the last portion of the witness’s answer is stricken and may not be regarded or considered by you as evidence. You are so instructed. Thank you.*” (Case № 04-CV-1067-REB-CBS day 4, p. 167 / 854).

- питальні речення фразеологізованої структури зреалізуються у контексті мовленевих актів спонукання неімперативного характеру (прохання, пропозиції, запрошення) [12]. Причому у мовленні судді відсутність інтерогативної функції в цих мовних одиницях сигналізує крапка замість знаку питання:

(28) “*Why don’t you read it into the record, exactly what’s on the screen.*” (Case № CR 10-223, p. 43).

Розглянемо другий засіб спонукальних висловлень, що належать не до прагмасемантичного типу наказу, а являють собою прохання, пропозиції, подані:

- імперативними висловленнями, наприклад:

(29) “*Explain me, please.*” (Case № 04-CV-1067-REB-CBS, p. 37 / 724).

- декларативними висловленнями;

(30) “*I wanted to bring that to your attention and allow you to respond and have the opportunity for record .*” (Case № 04-CV-1067-REB-CBS day 4, p. 144 / 831).

У порадах або пропозиціях, як типово використовуваним засобом є дієслово *should*, наприклад:

(32) “*You should only say if there’s some other resolution. ...*” (Case № 11 Civ. 3605 (JSR), p. 16).

Одиниці модальності виступають як найважливіший засіб мови, який допомагає досягти стратегічних і тактичних цілей: уникнути прямого во-

левіявлення мовця, передати його в непрямій формі; висловити невпевненість у можливості здійснення названої дії, підкреслюючи таким чином сумнів у реальності її реалізації; надати можливість адресату не здійснювати її тощо Це, перш за все, система модальних дієслів – *can, could, may, might, must, ought to, will, would, shall, should*, а також низка квазімодальних дієслів – *have (got) to, need to, had better*. Дослідники пропонують також включати в набір лінгвістичних елементів, що виражають модальність, вирази типу *be able to, be going to*, модальні прикметники і прислівники (*necessary / necessarily, probable / probably, possible / possibly, presumably, definitely, certain / certainly, advisable, perhaps, maybe*) і деякі вступні конструкції (*parentheticals*), як, наприклад, *I think, I believe, I’m sure* [13]. У суддівському мовленні широко використовується увесь спектр вище зазначених мовних засобів, так, наприклад:

(33) “*You may answer that question if you recall it and can answer it.*” (Case № 04-CV-1067-REB-CBS day 4, p. 18 / 705);

(34) “*Well, you know, as I said, maybe there was some misunderstanding of what my ruling was. But I thought I had made it clear that what these other players did as it related to their involvement.*” (Case № CR 10-223, p. 39).

Отже, модальність відіграє важливу роль у процесі висловлювання прохання, і зреалізовується за допомогою різноманітних мовних засобів.

Отже, викладене дає підстави дійти висновку, що прийоми жорсткого та нежорсткого спонукання у межах директивної мовленнєвої стратегії локальної стратегії розпорядження, залучають як типові для англійського спілкування засоби, так і специфічні для суддівського мовлення. Останні представлені засобами прийому жорсткого спонукання, які виходять за межі загальноприйнятої мовленнєвої форми, але цілком укладаються у стандарти мовленнєвої взаємодії в судовій залі та кореспондують з правами, що їх надає комунікантові роль судді.

Перспективною дослідження є аналіз реалізацій суддею директивної мовленнєвої стратегії в різних комунікативних ситуаціях, що наявні у судовому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов В.М. Риторика и право / В.М. Баранов, А.С. Александров, Н.Д. Голев // Юрислингвистика-3 : Проблемы юрислингвистической экспертизы : [межвуз. сб. науч. тр.] ; [под ред. Н.Д. Голева]. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2002. – С. 113–124.
2. Вакуленко Т.А. Структурно-семантические и коммуникативно-прагматические особенности вопросительных предложений фразеологизированной структуры в современном английском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Вакуленко Татьяна Александровна. – К., 1992. – 206 с.
3. Дубровская Т.В. Судебный дискурс : речевое поведение судьи : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Т.В. Дубровская. – Саратов, 2009. – 26 с.
4. Кобзева О.О. Процедури та методики формування корпусу вибірки для аналізу стратегій та тактик американського судового дискурсу / О.О. Кобзева // Наукові записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2014. – Вип. № 130. – С. 271–275.
5. Кобзева О.О. Типологія стратегій судді в американському судовому дискурсі / О.О. Кобзева // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2012. – № 1022. – С. 64–68.
6. Ларина Т.В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах : [монография] / Т.В. Ларина. – М. : РУДН, 2003. – 315 с.
7. Пономарьова Л.В. Стратегії і тактики мовлення судді в судово-процесуальному дискурсі / Л.В. Пономарьова // Теоретична і дидактична філологія : [зб. наук. праць]. – Переяслав-Хмельницький : СКД, 2010. – Вип. 8. – С. 306–314.
8. Тахатарова С.С. Категория коммуникативного смягчения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Общее языкознание» / С.С. Тахатарова. – Волгоград, 2010. – 28 с.
9. Ярхо А.В. Комунікативна стратегія невпевненості в сучасному англомовному діалогічному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А.В. Ярхо. – Харків, 2004. – 20 с.
10. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge : CUP, 1987. – 345 p.
11. Gibbons J. Forensic Linguistics. An introduction to language in the justice system / John Gibbons. – UK : Blackwell publishing, 2003. – 348 p.
12. Lyons J. Semantics / J. Lyons. – Cambridge, 1977. – Vol. 2. (XIV). – P. 374–377.
13. Wunderlich D. Methodological Remarks on Speech Act Theory / D. Wunderlich // Speech Act Theory and Pragmatics. – [Ed. J. Searle, F. Kiefer, M. Bierwisch]. – Dordrecht, Boston, London : Reidel, 1980. – P. 291–312.